

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Veiligheid en Justitie

Magazine

13^e jaargang 2015 nr. 5

Nationale veiligheid en crisisbeheersing

Thema:
Drones en
satellieten

pagina 3

Cyber Security
en Alert Online

pagina 22

Crowdmanagement
Sail Amsterdam
2015

pagina 31

Lessen uit
(mini-)crises 2014

pagina 36

Lessen uit crises en minicrises 2014: zo slecht doen we het nog niet...

Begin deze maand verscheen “Lessen uit crises en minicrises 2014”, de derde publicatie in de reeks van het Lectoraat Crisisbeheersing van het Instituut Fysieke Veiligheid over bijzondere gebeurtenissen uit het voorbije jaar. Op 9 november nam burgemeester Van Aartsen van Den Haag het eerste exemplaar in ontvangst. In de publicatie worden in totaal zeventien bijzondere gebeurtenissen beschreven en beschouwd. Toch was 2014 vooral het jaar van MH17. In het jaarboek is dan ook een uitgebreid hoofdstuk aan deze ramp, of beter gezegd crisis, gewijd.

■ Menno van Duin

Lector Crisisbeheersing (Instituut Fysieke Veiligheid) en bijzonder lector Regie van Veiligheid (Hogeschool Utrecht i.s.m. de Veiligheidsregio Utrecht)

■ Vina Wijkhuijs

Senior onderzoeker Lectoraat Crisisbeheersing, Instituut Fysieke Veiligheid

2014: HET JAAR VAN MH17

De MH17-crisis was van een schaal die gelukkig voor ons land zeldzaam is. De media-aandacht die naar de gebeurtenis uitging was ongekend groot. Het feit dat het vliegtuig was neergeschoten, hetgeen de ramp tot een crisis maakte, heeft daarbij ongetwijfeld een belangrijke rol gespeeld. De berichtgeving beïnvloedde duidelijk de algemene beeldvorming. Aanvankelijk was er veel kritiek op de pro-Russische separatisten (die geen respect toonden voor de slachtoffers) en louter lof voor Rutte en Timmermans, maar gaandeweg veranderde de toon. Met “the benefit of hindsight” werden de oordelen over het optreden van de Nederlandse regering allengs bijgesteld; achteraf weet men het altijd beter.

Er past ons inziens echter gematigdheid in het oordeel over het optreden van de Nederlandse regering. Tijdens de MH17-crisis diende op zoveel borden tegelijkertijd geschaakt te worden dat het buitengewoon lastig was dat allemaal goed te doen. Ongetwijfeld was de nationale beleving aanvankelijk zo sterk, dat de indruk van het nationaal crisismanagement misschien wat al te rooskleurig was. De kritiek op wat toen is blijven liggen, is inmiddels veel belangrijker geworden. Toch zal het crisismanagement van destijds vooral beoordeeld moeten worden op basis van de kennis die men toen, in de zomer van 2014, had. Rutte wist de zaken communicatief goed over te brengen; Timmermans stal de show bij de VN-Veiligheidsraad en kreeg veel voor elkaar. De Kamer werd snel en ook uitgebreid geïnformeerd, de “temperatuur” onder de bevolking werd in die dagen zorgvuldig gepeild. De dag van nationale rouw en de plechtige stoet van lijkwagens hadden een duidelijke functie in de maatschappelijke beleving. De nabestaanden stonden bepaald niet in de kou (en dat is in het verleden nog wel eens anders geweest).

Mogelijk zijn de kritieken die volgden op de aanvankelijke lofzang een gevolg geweest van de wel erg hoge verwachtingen die werden gewekt. Degenen die schuld hebben aan het neerstorten van de MH17 zullen waarschijnlijk nooit worden berecht. Na crises komen “onderste stenen” helaas lang niet altijd boven, zo leert de geschiedenis van rampen en crises. Voor de autoriteiten is daarom misschien wel de belangrijke les geen wonderen te verwachten. Blijf, ook kort na een dramatische gebeurtenis, met beide benen op de grond.

OOK BURGEMEESTERS OP DE PROEF GESTELD

In 2014 waren er natuurlijk ook andere gebeurtenissen die de gemoederen bezighielden. Net als in de vorige edities staat ook in dit jaarboek bij elke casus een dilemma centraal. Enkele voorbeelden. Moet wel of niet tot ontruimen van het Pinkpop-festivalterrein worden overgegaan als het noodweer zich aandient? Wanneer het publiek over de waarschijnlijke uitkomst van het strafrechtelijk onderzoek te informeren? Hoe nazorg te bieden als blijkt dat je als gemeente voor een (dodelijk) ongeval aansprakelijk bent? Moet een demonstratieverbod worden afgekondigd of is dat middel te zwaar? Zo was er rumoer in Deurne en in Den Haag en tijdens de Sinterklaasintocht in Gouda mondde de al langer lopende Zwarte Pietdiscussie uit in onaangekondigd protest. Ook de huisvesting van Benno L. (en andere ex-gedetineerden) ging met demonstraties gepaard. Vaak kreeg tijdens of na afloop van deze gebeurtenissen de burgemeester kritiek te verduren, terwijl de burgemeester formeel over de kwestie weinig te zeggen had. Uit de publicatie blijkt dat relatief kleine groepen de crisisbeheersing in gemeenten op de proef kunnen stellen. Burgemeesters zijn steeds vaker de “last resort” op terreinen waar de rijksoverheid ook de antwoorden niet heeft. Een burgemeester moet aan steeds meer verwachtingen voldoen, ook ten aanzien van kwesties waarvoor een burgemeester geen verantwoordelijkheid draagt. Het gevolg is dat hij steeds vaker kritiek te verduren krijgt. Een grotere zichtbaarheid betekent ook kwetsbaarheid. Wij noemen dit de “burgemeestersparadox”.

Zowel sociale media als de reguliere media hebben hierin een cruciale rol. Via sociale media is vrij eenvoudig steun te mobiliseren of op te roepen tot protest, terwijl de reguliere media steeds vaker ruim aandacht besteden aan op zich beperkte “tegeluiden”: protesten en demonstraties van een in omvang beperkte groep. Daarmee spelen zij ook Wilders en zijn PVV in de kaart die juist probeert de spreekbuis van allerlei protestuitingen te zijn. Zowel over Zwarte Piet als over de situaties in Deurne en Den Haag wist de PVV in feite de inhoudelijke discussie te kapen. Ook bij de huidige vluchtelingen crisis en de onrust in gemeenten als Steenbergen en Purmerend is dit patroon zichtbaar.

DE BALANS

Wellicht de belangrijkste conclusie uit de publicatie is dat we het in Nederland helemaal nog niet zo slecht doen. Hoewel na sommige gebeurtenissen er in de media kritiek volgde, blijkt uit het merendeel van de onderzochte casus een adequaat optreden van autoriteiten. De samenwerking tussen de algemene en functionele keten verliep goed. Zij hadden oog voor elkaars belangen en hielden focus op de afhandeling van het incident. Daarmee contrasteert ons oordeel enigszins met het beeld dat bij het grote publiek na afloop van de betreffende gebeurtenissen bleef hangen. Alleen het wat te krampachtig optreden

van de burgemeester van Haaksbergen na het ongeval met de monstertruck vormde in bestuurlijk optreden een dissonant. De publicatie bevat zo ook de nodige voorbeelden van adequaat optredende operationele diensten. Bij de scheepsbrand in Scheveningen leverde de brandweer een bijzondere prestatie en bij de kettingbotsing op de A58 moesten de hulpdiensten improviseren om de hulpverlening over een ongevalslocatie van acht kilometer snelweg zo goed mogelijk te organiseren. De werkelijkheid was echt anders dan het oefenscenario “ongeval in dichte mist”. In een aantal gevallen was het voorspoedige verloop overigens niet alleen de verdienste van autoriteiten en hulpdiensten, maar ook van (zelf) redzame burgers en andere betrokken organisaties. Voorbeelden die aan bod komen, zijn onder andere de wijze waarop Liander optrad tijdens de gasstoringen in Apeldoorn en de hulp die omstanders boden nadat op een sportveld in Twijzel kinderen onder een ingestorte dug-out bedolven waren geraakt.

LITERATUUR

Lessen uit crises en minicrises 2014 kwam tot stand onder redactie van Menno van Duin en Vina Wijkhuijs en is uitgebracht bij Boom uitgevers Den Haag (te bestellen via www.boombestuurskunde.nl/bestuurskunde). Eerder verschenen *Lessen uit crises en minicrises 2012* en *Lessen uit crises en minicrises 2013*.

